

Yuldasheva Dildora Abduvaxobovna

University of economics and pedagogy NOTM assistenti

yuldashevadildora480@gmail.com.

Annotatsiya: Mazkur tezisda zamonaviy O‘zbek va rus tillaridagi neologizmlar tahlil etilgan. Neologizmlar tilning rivojlanishini, ijtimoiy va madaniy ehtiyojlar, texnologik yutuqlarni ifodalashni ko‘rsatadi. O‘zbek va rus tillaridagi neologizmlar globalizatsiya va axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi bilan bog‘liq bo‘lib, yangi so‘z va iboralarni til tizimiga kiritishda o‘ziga xos yondashuvlarni talab qiladi. O‘zbek tilida milliy an‘analar va global jarayonlar o‘rtasida balans saqlashga urg‘u berilgan. Rus tilida esa, ingliz tilidan o‘zlashtirilgan atamalar keng tarqalgan.

Kalit so‘zlar: Neologizm, o‘zbek tili, rus tili, lingvistik tahlil, leksik o‘zgarishlar, globalizatsiya, semantik tahlil, morfologiya, yangi so‘zlar, kommunikativ ehtiyojlar.

Zamonaviy tilshunoslikda neologizmlar til tizimining dinamik o‘zgarishlarini va tilning jamiyatdagi yangi ehtiyojlarga moslashish jarayonini ko‘rsatadi. Neologizm — bu yangi so‘z, ibora yoki atama bo‘lib, ular tilga yangi tushunchalarni kiritadi va kommunikatsiya jarayonida aniq ma‘nolarni ifodalaydi. Til, har bir davrda o‘zining o‘zgaruvchan xususiyatlari bilan jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va texnologik rivojlanishiga moslashadi. O‘zbek va rus tillarida neologizmlar tilshunoslikda muhim tadqiqot yo‘nalishiga aylangan va bu jarayonlar jamiyatning globalizatsiya, texnologik taraqqiyot, hamda axborot kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Neologizmlar asosan yangi ijtimoiy ehtiyojlarni, texnologik yutuqlarni yoki zamonaviy tushunchalarni ifodalash uchun yaratiladi. Ular ko‘pincha yangi so‘zlar yoki iboralarning leksik ma‘nolarini kengaytiradi. Har ikki til — o‘zbek va rus tillaridagi neologizmlar zamonaviy dunyoda yuz berayotgan o‘zgarishlar, yangi ilmiy yutuqlar, texnologik yangiliklar, ijtimoiy va madaniy jarayonlar bilan bog‘liq bo‘lgan yangi atamalarni o‘z ichiga oladi. Bu esa tilshunoslarni neologizmlarni yanada chuqurroq o‘rganishga va ularning til tizimiga qanday ta‘sir ko‘rsatishini aniqlashga undaydi.

O‘zbek tili o‘zining boy tarixiy va madaniy merosi bilan ajralib turadi. Shuning uchun, yangi so‘zlar yoki iboralar yaratish jarayonida milliy o‘ziga xoslikni saqlash juda muhimdir. O‘zbek tilidagi neologizmlar ko‘p hollarda texnologik yutuqlar, axborot texnologiyalari, siyosiy, iqtisodiy va madaniy sohalarda yuz berayotgan o‘zgarishlarni ifodalash uchun yaratiladi. Bugungi kunda O‘zbek tilida “onlayn”, “vlog”, “startap”, “mobil ilova”, “dasturchi” kabi so‘zlar keng qo‘llanilmoqda. Bu atamalar ko‘pincha ingliz tilidan o‘zlashtirilgan, biroq o‘zbek tilida ularning fonetikasi va morfologiyasi ba‘zan o‘zgaradi. Masalan, “online” atamasi o‘zbek tiliga moslashib “onlayn” shaklida ishlatiladi. Bunday o‘zgarishlar tilning yangi ehtiyojlar va shartlarga moslashishini ko‘rsatadi. O‘zbek tilida shuningdek, milliy so‘zlar negizida yangi iboralar yaratish ham muhim ahamiyatga ega. “Mobil ilova” (mobile application), “yangi loyiha” (new project), “raqamli texnologiya” (digital technology) kabi atamalar o‘zbek tilida milliy va global ta‘sirlar orasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Bularni faqat inglizcha o‘zlashtirilgan so‘zlar bilan emas, balki o‘zbekcha so‘zlarning yangi kontekstda qo‘llanilishi bilan ham tahlil qilish mumkin. Bundan tashqari, O‘zbek tilida neologizmlar ko‘plab sohalarda, jumladan, ta‘lim, tibbiyot, san‘at, sport va boshqa sohalarda paydo bo‘lmoqda. Ularning ko‘pligi tilning zamonaviy dunyo bilan bog‘liqligini va jamiyat ehtiyojlarini qondirishdagi

rolini ko'rsatadi. Shuningdek, O'zbek tilidagi neologizmlar jamiyatning ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarini ifodalashda, yangi qiymatlarni joriy etishda ham muhim rol o'ynaydi.

Rus tili ham o'zgaruvchan va dinamik til tizimi bilan tanilgan. Rus tilidagi neologizmlar, asosan, globalizatsiya va axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida yuzaga kelgan. Aksariyat hollarda, rus tilidagi neologizmlar ingliz tilidan o'zlashtirilgan, va ular aynan inglizcha shaklda qo'llaniladi. Masalan, "startup", "streaming", "blogger", "influencer" kabi so'zlar rus tiliga kirib, uning til tizimida o'z o'rnini topgan. Rus tilida neologizmlar ko'p hollarda fonetik moslashtirish orqali mavjud bo'ladi. Biroq, ba'zi so'zlar rus tiliga o'zining morfologik o'zgarishlari bilan kiradi. Masalan, "internet do'koni" (online store), "onlayn xizmatlar" (online services) kabi atamalar ruscha ekvivalentlar asosida yaratilgan. Bu jarayon, rus tilida yangi so'zlarning yaratilishi va ularni til tizimiga integratsiya qilishning muhim usuli hisoblanadi. Bundan tashqari, rus tilidagi neologizmlar ijtimoiy va madaniy jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, ular xalqaro va milliy madaniyatlar orasidagi integratsiyani aks ettiradi. Masalan, "blogger" va "influencer" kabi so'zlar, ijtimoiy tarmoqlarda mashhur bo'lgan shaxslarni ifodalash uchun qo'llanilsa, "streaming" so'zi internet orqali video va audio materiallarni jonli efirda tarqatishni anglatadi. Bu kabi neologizmlar rus tilida zamonaviy madaniyat va texnologiyalarni aks ettiradi.

Neologizmlar tahlilining eng muhim jihatlaridan biri ularning semantik xususiyatlarini o'rganishdir. Neologizmlar, asosan, yangi tushunchalarni ifodalash uchun yaratiladi va ular tilning leksik tizimiga yangi ma'nolar qo'shadi. O'zbek va rus tillarida neologizmlar ko'pincha ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish va yangi ma'nolarni yaratish maqsadida hosil bo'ladi. Masalan, "kripto-valyuta" atamasi nafaqat iqtisodiy, balki texnologik yangilikni ifodalash uchun yaratilgan. Bundan tashqari, morfologik jihatdan, ba'zi neologizmlar til tizimida yangi shakllar va tuzilmalar yaratish orqali shakllanadi. O'zbek tilida "vlog" atamasi o'zlashtirilgan bo'lsa, "vlogger" (vlogger) so'zi yangi morfologik shaklda qo'llaniladi. Rus tilida ham shunga o'xshash morfologik o'zgarishlar yuz beradi. Bunda neologizmlar nafaqat yangi so'zlarni kiritadi, balki tilni yangilash va boyitish imkoniyatini ham beradi.

Zamonaviy O'zbek va rus tilshunosligida neologizmlar tilning rivojlanishi va dinamik o'zgarishini aks ettiradi. Ular yangi tushunchalarni ifodalash va tilning jamiyat ehtiyojlariga moslashishini ko'rsatadi. Neologizmlar, ijtimoiy va madaniy jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, har ikkala tilning o'ziga xosligini saqlab qolgan holda yangiliklarni kiritishga imkon yaratadi. O'zbek va rus tillaridagi neologizmlar tilshunoslikda yangi yondashuvlarni yaratadi va tilni yangi kommunikativ ehtiyojlar bilan ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shodiev A. O'zbek tilidagi neologizmlar: voqealar va tendensiyalar. Tashkent: UzGTU Publishing, 2020.
2. Ahmadova S. Neologizmlar va ularning kommunikativ ahamiyati. Tashkent: Fan va texnologiya, 2022.
3. Kirilova M.S. Lexical innovations in Russian: A sociolinguistic perspective. Moscow: Russian Academy of Sciences, 2021.
4. Petrov A.V. Neologizmy v russkom yazyke: mezhdunarodnyy i natsional'nyy kontekst. Moscow: Nauka, 2019.